

Муниципальное бюджетное дошкольное образовательное учреждение «Детский общеразвивающего вида с приоритетным осуществлением деятельности по познавательно-речевому развитию воспитанников №17 «Чуораанчык», с Мастах, Кобяйского улуса (района), Республики Саха (Якутия)

Дьарык тиэмэтэ: “Уу олохтоохтооҕо- собо”.

(улахан бөлөх оҕолоругар интегрированной дьарык)

Иитээччи : Спиридонова Е.В.

С. Мастах ,2022

**Тизмэтэ:**” Уу олохтооѳо - собо”.

**Сыала- соруктара:**

- Собо тустарынан билиһиннэрии, ханна үөскүүллэрин өйдөтүү өйдөбүлүн инэрии, күөл туьунан сэхэргэһии.

-Оѳо толкуйдуур дьоѳурун, билиэн –көрүүн баѳатын, өйүн-санаатын , болѳомтолоох буолуутун сайыннарыы.

- Тылы саппааһын байытыы: собо, хатырык, лапчаан, сарадахтара, салын.
- Айылѳаѳа сылдьан сиэри-туому тутуһуу, айылѳаны харыстааһыны , таптыыры үөскэтии.

**Тутуллар тэрил:**

- собо ойуулара, хартыыналар.

-уулаах дьэнкир иһит ,пластилин куьуога:

- презентация .

**Дьарык көрүнгэ-** интегрированной .

**Оѳо үлэлиир көрүнгэ-** бөлөѳүнэн, биирдиилээн.

**Көрдөрөр ньыма-** тылынан, хартыынаны көрдөрүү, эксперимент көрдөрүү.

**Дьарык бириэмэтэ:** 30 мүнүүтэ.

**Дьарык барыыта.**

**Иитээччи:**

Утүө кунунэн, оҕолоор!

Утүө кунунэн харахчааннарым!

Утүө кунунэн илиилэрим!

Утүө кунунэн атахтарым!

Утүө кунунэн сана кун!

Нөрүөн- нөргуй мэлдьи мичил!

Чэйинг эрэ, оҕолоор билсиэбин эрэ, мин аатым Екатерина Васильевна.

Оҕолоор эьигини олус көхтөөх оҕолоргут диэбиттэрэ, миэхэ бүгүн көмөлөһөөрүн эрэ.  
Чэйин эрэ, оҕолоор билигин таабырынна таайыахха эрэ.

Ситуация тэриэһинэ. ( оҕолорго таабырын тайтарыыта)

-Кынаттаах да көппөт, аймаахха да санарбат баар уу.

Кини күөлгэ үөскүүр оҕолоор.

**Оҕолор:** балык.

**Иитээччи:**

Саамай сөп эппиэти биэрдигит, оҕолоор. Балык. Бүгүн биһиги күөл балыктарын тустарынан билсиэхпит.

Оҕолоор ханнык балыктары билэбит ?

Кэбээйи улууһа ханнык балыгынан аатырар?

**(Оҕолор эппиэттэрин истии)**

**Иитээччи: Оҕолор собо ханна олохсуйар?**

Собо- күөл балыга буолар. Кини араас уу үөнүнэн-көйүүрүнэн аһылыктанар .Собо сүүрүгэ суох сиргэ күөлгэ олохсуйар. Собо балыкпыт ууну айабынан субу-субу омурдар. Кэбээйи улууһа саамай элбэх күөллэрдээх. Ол курдук саамай аатырбыт күөлбүт Нидьили.

Чэйинг эрэ, оҕолор собобут тас көрүнүн билсиэбин эрэ.

**( Балык туһунан хартыына көрдөрүү).**

Собо балык кэтит лаппаҕар быһыылаах буолар. Собобут ууга суураллыбыт салгынынан тыынар. Собо айаҕын үрдүнэн икки паара хайаҕастардаах ол таныылар буолар. Төбөтүн ойоҕосторунан икки улахан харахтара бааллар. Собобут лапчааннарын ууга-ханас куйманнатан, иннин диэки сыҕарыйар. Хас биирдии лапчаан-сарадактарыгар тириллибит чараас тири араната. Сарадактарын адаарыттаҕына тириитэ кэтириир ол түмүгэр лапчаана улаатар. пааралыы лапчааннара эргийэргэ, тохтуурга, аргый инники диэки сыҕарыйарга равновесиены тутуһарга суолталаахтар. Собобут этэ – сиинэ хатырыгынан бүрүллүбүт. Бу хатырыга собобутугар мэхэйдээбэт харыстыыр бүрөө буолар. Собобут улааттаҕын аайы хатырыктара эмиз улааталлар.

Хатырык таа салынынан бүрүллүбүт буолар. Салын собо балык этин бактериялартан түүнүк тэллэйдэриттэн харыстыыр.

### **Иитээчи: (эксперимент көрдөрүү)**

-Оҕолоор собобут хайдах күөлгэ тыынара буолуой? Оҕолор онтон дьонно тугунан тыыналларый?

-Чэйин, эрэ дьэнкир ыраас уу ийиккэ, манна мин пластилин куһуогун уган кэбистим.

-Чэ эрэ көрдүбүт эрэ пластилинмытын. Көрөбүт, оҕолор ити пластилинмын тула хабахтар тахсыбыттар, ол иһигэр салгын баар эбит. Ол аата күөлбүт иһигэр салгын баар эбит дии. Ол иһин балыктарбыт хайыыларын көмөтүнэн салгыны тыыналлар. Кыһын собо күөл былыыгар киирэн кыстыыр. Күөл тугэбэр да диэри тоннобуна тыыннаах хаалар. Сааһыары муус анныгар баар ууга тахсар. Балыктарбыт күөлгэ олохсуйаллар.

### **Хамсаныылаах тохтобул-үнкүү.**

**(Акуленок ырыа холбоно).**

### **Иитээчи:**

Оҕолоор, балык курдук сымсатык хамсаныаҕын эрэ.

### **Иитээчи:**

-Оҕолоор, көрдүбүт эрэ. Балыктааһын ньымаларын билсиэбин.

Мунха-элбэх собо балык мунһулан кэлэрин мунха дэнэр.

Куйуур – диэн саас муус аннынан балыктааһын буолар.

Туулааһын- күөл үрэбэр, туунһан үрэби быһан, киирэр балыгы ылабыт.

Илимнээһин – ордук саас сайын илим көмөтүнэн балыктыыр ньыма буолар. Күөгүлээһин – саас, сайын күөгү ураҕаһын күрүчүөк көмөтүнэн балыктааһын ньыма.

### **Иитээчи:**

Биһиги балыктааһын ньымаларын билистибит. Интириэһинэй дуо оҕолоор? Ким эмит эһигиттэн аҕабытынаан, балыктаабыта дуо ? Собобут биһиэнэ олус минньигэс. Ону таһынан олус элбэх иҕэмтэлээх битэмииннэрдээх.

Ол курдук В1,В2,В5,В6,В 12, С, D3, железо, магний, цинк, кальций, фосфор, Омега –баар. Бу битэмиинэр туһалара буолар ; харахха ,хаанмытыгар, унуохпутугар, төбөбүт толкуйдууругар .

Бу битэмииннэри биһиги балык аһылыктан ылабыт уонна аптекаҕа атыыланар.

Балык туһата киһиэхэ,чэ көрдүбүт эрэ.

**( презентация көрдөрүүтэ).**

**Иитээччи:**

Билигин биһиги оонньоохпут. Биһиэхэ туохпут тийбэтий оҕолоор? Хайдах оноробутуй? Хайдах оонньоубутуй? Бу оонньоубутун. Оонньоубут аата “Бастын балыксыт “. Оонньоубут быраабылата манньк. Бу оонньоубутун икки эбэтэр элбэх буолан оонньоохха сөп. Ким элбэх балыгы тутар ол кыайыылаах буолар. Көрүн, эрэ оҕолоор эһиэхэ бу тэриллэри аҕаллым. Хоруопкабытын астыбыт эрэ. Балыкпытын” собобутун” кырыйабын. Онтон фломастер көмөтүнэн, балык тас көрүнүн кырааскалыбыт: харабын ,лапчааннарын ,кутуругун, хатырыгын. Дьэ ол кэннэ балыкпытыгар скрепканы токурутан баран ,скотч көмөтүнэн сыһыарабыт. Чэ аны ,харандааспытыгар быабытын баайдыбыт, онтон быабыт төбөтүгэр скрепкабытын иилэбит.

-Кэлин ,оҕолоор күрэхтэһиэххэийин, көхтөөхтүк кыттабыт. Хайа ким элбэх балыгы хапта?

-Аа5ыа5ын эрэ.

Дьэ бу курдук уйуһаанкытыгар , дьиэбэтигэр,иллэн кэмнитигэр ,ханна баҕарар бэйэбит толкуйдаан, араас матырыйааллартан оонньоур оноруохха сөп эбит.

**Түмүк тыл.**

**Иитээччи:**

-Оҕолоор бүгүн тугу биллибит?

-Собо ханна-үөскүүрүй?

-Кини тугунан аһылыктанарый?

-Уу иһигэр салгын баар дуо?

-Хайдах ону биллибит?

-Араас туттар матырыйаалларынан оонньоу оноруохха сөп дуо?

**(Оҕолор эппиэттэрин истии, ырытыы үлэтэ. )**

**Тутуллаар тэриллэр:**

- Өгнөөх хортуон.
- Кыптыый.
- Фломастер.
- Харандаас эбэтэр суон шпажка.
- Араас өгнөөх быа.
- Скрепка.
- Скотч.



Чэ эрэ былыр биһиги өбүгэлэрбит кыһынны тымныыга күөллэрбит бүтүнүү мууһунан бүрүлүннэбинэ , балыктар биир сиргэ бөлөхтөһөн киирэн бараллар. Оччоҕо саха дьоно мунхаҕа бэлэмнэнэр. Ол эбэтэр муус аннынан балыктыылар. Бу кэм үксүн алтынны бүтүүтүгэр эбэтэр сэтинни санатыгар тубэһэр. Мунхаҕа төһө баҕарар киһи сылдыан сөп.

Мунхалыыр тэрилбит эмиэ Мунха дэнэр. Мунха икки кынаттаах уонна н ойбоннору ортотугар мөһөөччүктээх буолар. Мөһөөччүгун мунха ийэтэ дииллэр.

Мунхаҕа кэлбит дьон улэлэрин үллэстэллэр. Анныыһыттар мунха түһэрэр уонна таһаарар улахан ойбоннору ( чардааттары) алараллар. Ону тэнэ элбэх кыра ойбон тэһэллэр. Үтүмэхчиттэр үтүмэҕи ( уһун ураҕаһы ) муус аннынан ытталлар. Онон мунханы соһоллор. Көхө тоһуйааччы- үтүмэх төбөтүн тоһуйар. Нырыыһыт – балыгы күрэтээччи. Быа тардааччылар эрбэх көмөтүнэн мунханы тардаллар.Мунха түэрээччи мунханы ууга түһэрэр.

Саҕалааччы – кынаттар хотоҕосторун көннөрөн сааһылыыр. Кыллааччы – ханы сыарҕаҕа сааһылаан уурар. Хамыйах туттааччы –кыл хамыйабынан балыгы баһааччы. Туонаһыт- мунханы салайар киһи.

Мунхаалаабыт балыктарын киһиэхэ барытыгар тэн гынаүллэрэллэр.

Оҕолоор балык



